De Levende Natuur 79 (9):185-189 (1976)

SEPTEMBER 1976 JAARGANG 79, AFL. 9

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

De aftakeling van de Spuimond

G. L. OUWENEEL

De Spuimond, een nationaal natuurgebied. Onder deze titel verscheen najaar 1970 in dit tijdschrift een verslag over dit gebied, een van de boeiendste en meest grootschalige natuurterreinen van het Hollands-Diep-Haringvliet (3). Het tijdstip van publikatie was niet toevallig. Najaar 1970 werd het Haringvliet gesloten, zodat het estuarium aan het begin stond van een nieuw tijdperk: zo'n breekpunt leidt tot het vastleggen van herinneringen en het zich wagen aan voorspellingen, vergemakkelijkt door de gang van zaken bij min of meer analoge situaties, eerder en elders in den lande. In 1970 werden dan ook al enkele (globale) adviezen gegeven en kort daarop verscheen Kuypers' rapport (1) met voorstellen tot herinrichting van de Spuimond, welke er op zijn gericht om enerzijds de gronden voor de eigenaar weer produktief te maken, maar anderzijds om de, naar randstadse maatstaven gemeten unieke mogelijkheden voor het creëren van een vogelreservaat ten volle te benutten.

Het is opmerkelijk hoe, op sommige punten, de natuur direct reageert indien een ingreep plaatsvindt. De voor hun voedsel aan slik gebonden vogelsoorten verdwenen in november 1970 meteen; begrijpelijk, want de slikken verdwenen ook, en voorgoed. In 1970-1971 waren er ook tegelijk al minder overwinterende Grauwe ganzen en zomer 1971 reeds kon de bezoeker op de gorzen allerlei nieuwe vegetatieve elementen aantreffen. Daarna ging de aftakeling pijnlijk snel. De

De Levende Natuur 79 (9):185-189 (1976)

langs het Haringvliet gelegen biezenvelden verdwenen of schrompelden ineen tot onaanzienlijke areaaltjes met een laag blijvend gewas. Riet van enige allure handhaafde zich alleen langs de kreken: de vele tientallen hectaren grote rietvelden verdwenen geheel, overwoekerd door Haagwinde, Engelwortel, Wilgeroosje, distels, enz. De Spuimond was altijd befaamd om zijn Heemst, maar ook deze plant lijkt het niet te kunnen bolwerken tegen genoemde, sterk expanderende kruiden. Niet alleen de rietgorzen droogden uit maar ook de aan de binnenzijde gelegen grasgorzen. Voor de afsluiting ging de waterstand op deze gorzen direct op en neer met de getijden en bij hoge waterstanden op het Haringvliet was het niet mogelijk op de 's Lands Bekade Gorzen — de grasgorzen van de Korendijkse Slikken — de voeten droog te houden.

In 1969 werd het gehele Spuimond-gebied (fig. 1) op zijn vogels geïnventariseerd; Kuypers deed dit wederom in 1973 (1), en de afgelopen zomer voerde ik voor een aantal soorten op de 's Lands Bekade Gorzen een kwantitatieve inventarisatie uit, terwijl op de Korendijkse Slikken enkele trajecten werden gelopen. Zonder dat dus een exacte vergelijking met 1969 op tafel kan komen, is het duidelijk dat met het verdwijnen van de getijden, het riet en de biezen, er ook een avifaunistische nivellering plaatsvond. Kuypers constateerde zulks al in 1973; nu, drie jaar later, is het beeld nog schriller. In 1976 herbergden de Korendijkse Slikken niet langer Baardmezen (in 1969 ca. 150 paar), broedden er van de Snor minder dan 5 paar (20-25 paar in 1969) en was ook het aantal Kleine karekieten en Rietzangers minder. „Gewonere" soorten hadden zich ge-

Fig. 1. *Spuimond, daar waar het Spui het Haringvliet bereikt. Op de achtergrond Overflakkee. Juni 1975.*

Fig. 2. *Een eertijds hoge bezetting aan Grutto's.*

vestigd of verder terrein gewonnen: Houtduiven, Fazanten, Merels en Heggemussen. De enige *Acrocephalus* die zich spectaculair uitbreidde, was de Bosrietzanger. Deze soort vestigde zich in 1970 op de Korendijkse Slikken. In 1975 kwam daar de Waaierstaartrietzanger bij (4). Bij het onderzoekje van 1976 ging de belangstelling in de eerste plaats uit naar de steltlopers (tabel 1). De voorheen althans voor de regio ongekend hoge bezetting aan Grutto's (fig. 2), Tureluurs (fig. 3) en Kemphanen op de 's Lands Bekade Gorzen is, parallel lopend aan de uitdroging van de grasgorzen, aanzienlijk uitgedund. De Kievit (fig. 4) handhaafde zich redelijk en is ook de enige soort die zich nog steeds in het voorjaar poogt te vestigen op de dan platgebrande gorzen. Voor wat andere soorten betreft is het vermeldenswaard dat de Bergeend zeer sterk is achteruitgegaan, dat de Krakeend waarschijnlijk met 2 paar en de Kuifeend met 1 paar heeft gebroed, dat de Zomertaling misschien nog met 1 paar aanwezig was en dat op de 's Lands Bekade Gorzen de stand van de Slobeend ten opzichte van 1969 met ruim 50% was teruggelopen. De Korendijkse Slikken herbergden in 1976 2 paar Bruine kiekendieven (fig. 5).

Wat er allemaal reeds fout ging respectievelijk nog mis dreigt te gaan inzake het natuurbeschermingsbeleid in het Hollands-Diep -Haringvlietgebied is de afgelopen jaren regelmatig door verscheidene auteurs beschreven. Het Spuimondgebied kwam daarbij onvermijdelijk ter sprake: Al de gemaakte fouten kunnen op twee hoofdpunten worden teruggebracht: in de eerste plaats het preventief totaal ontbreken van enig plan om de situatie na de afsluiting het hoofd te bieden, welk gemis uitliep op het „inderhaast" toepassen van de Natuurbeschermingswet, daags na deze afsluiting; als tweede het ambtelijk getreuzel in de zes jaar na de sluiting, waardoor thans de slag om de natuurgebieden in het Hollands-Diep-Haringvlietgebied verloren lijkt. Het „niets doen" heeft inmiddels immers wel vele „gewoonterechten" doen ontstaan die moeilijk zijn terug te draaien. Voorbeelden: het per vliegtuig bespuiten van grasgorzen waarop de Natuurbeschermingswet rust („we stellen C.R.M. vooraf even

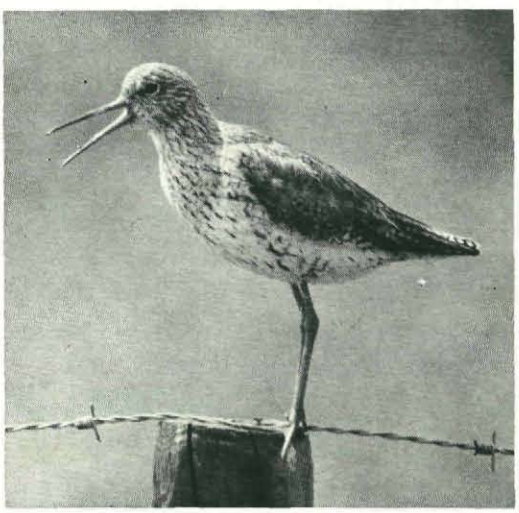

Fig. 3. *Tureluur, aspectbepalende steltloper van de grasgorzen vóór de afsluiting.*

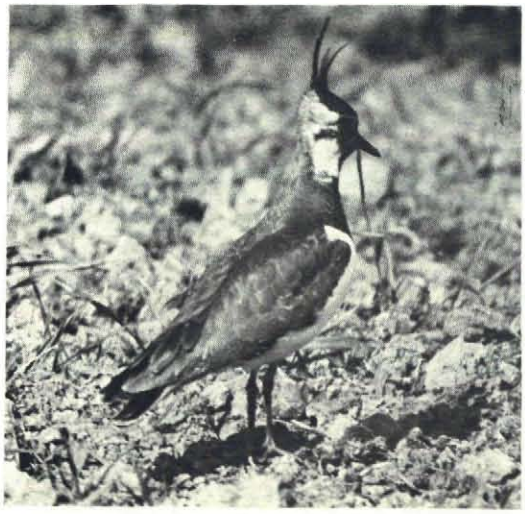

Fig. 4. *Kievit, handhaaft zich redelijk.*

telefonisch in kennis"); het aanleggen van tientallen pleziervaartuigen bij de Slijkplaat in het westelijk Haringvliet, zodat er nu met name in de week-ends vele mensen, vaak vergezeld van honden, op deze zo kostbare plaat bivakkeren. Bordjes „Verboden Toegang" staan er wel; er pogen óók Kluten en plevieren te broeden . . . .

Terug naar de Spuimond, waar, met de gorzen rond Tiengemeten, de problemen de pan uit rijzen. Geen biezen en riet meer, ergo niet langer opbrengst voor de eigenaar, een omvangrijke oeverafkalving waardoor sinds 1970 al tientallen hectaren verloren gingen, de watersportrecreatie die gedurende de week-ends de kreken in het gebied „kraakt", de biologische nivellering met daaraan gekoppeld de wetenschap welke mogelijkheden het gebied in zich heeft en, tot slot, het wachten op de ambtelijke procedures. Zoals het er nu naar uitziet is er voorlopig nog geen eind in zicht aan de ergernis en deze zal dan ook nog wel groeien doordat enerzijds iedere winter opnieuw zal worden ervaren dat de in de regio aanwezige grasarealen te gering in oppervlakte zijn om de ganzen voldoende pleistermogelijkheden te

Tabel 1. Vergelijking tussen 1969 en 1976 van een aantal op de 's Lands Bekade Gorzen broedende vogels.

Soort	Broedparen in 1969	1976
Zomertaling	4	1?
Krakeend	1?	2
Slobeend	25	11
Kuifeend	—	1
Scholekster	5	6
Kievit	20	18
Grutto	23	11
Tureluur	30-35	10
Kemphaan	7	1
Kluut	3	2
Veldleeuwerik	27	19
Graspieper	20	16
Gele kwikstaart	17	8

bieden, maar men anderzijds weet dat op de Spuimond en Tiengemeten de kansen liggen om tot een keten uitgestrekte en in het Hollands-Diep-Haringvlietgebied hoognodige waterwildreservaten te komen. Teneinde daarbij aan een zo breed mogelijk gezelschap broedvogels tegemoet te komen, dienen vegetatiekragen van wisselende grootte gehandhaafd te blijven. Het overgrote deel van de

Fig. 5. *Voor de Bruine kiekendief o.a. is het nodig dat vegetatie-arealen gehandhaafd blijven.*

gorzen moet tot grasland worden gevormd, waarbij het meanderende krekensysteem dient te blijven gespaard: dit systeem kan dan, mits voorzien van bemaling, een belangrijke functie gaan vervullen bij de waterverversing in het gebied (botulisme), en bovendien kan vanuit deze kreken desgewenst gehele of gedeeltelijke inundatie plaatsvinden.

Maar voorlopig zijn de Korendijkse Slikken en de Blanke Slikken op Tiengemeten volledig vogelvrij. Dat beide gebieden nog niet zijn gescheurd is uitsluitend te danken aan het feit dat de eigenaars hebben berekend dat de inrichtingskosten veel hoger zijn dan de economische waardevermeerdering van de terreinen. Het gesol met deze gorzen dateert al van 1970. De gemeente Goudswaard weigerde destijds een beschermend bestemmingsplan vast te stellen uit vrees voor de te verwachten schadeclaim van zijde van de eigenaars. Daarna nam de provincie deze taak over: Gedeputeerde Staten namen een voorbereidingsbesluit, maar lieten de termijn verlopen zonder dat er een bestemmingsplan was vastgesteld. Er volgde evenmin een nieuw voorbereidingsbesluit, zodat, als gevolg van dit „natuurbeschermingsbeleid", de Korendijkse Slikken en de Blanke Slikken nu al twee jaar, in figuurlijke zin vogelvrij zijn. Vermeden moet worden dat het ook in letterlijke zin die kant uitgaat, reden waarom niet kan worden volstaan met veiligstelling alleen, maar direct begonnen moet worden met een herinrichting (1).

Litteratuur:
1. Kuypers, J. W. M., 1974. De Beninger en Korendijkse Slikken, adviezen aangaande inrichting en beheer. Deltadienst van Rijkswaterstaat afdeling Milieuonderzoek.
2. Ouweneel, G. L., 1975. Het Hollands Diep-Haringvliet vijf jaar na de afsluiting. Natuur en Landschap 29: 107-115.
3. Ouweneel, G. L. & H. G. van der Weijden, 1970. De Spuimond, een nationaal natuurgebied. De Levende Natuur 73: 199-211.
4. Preesman, L., 1976. Waaierstaartrietzanger(s) in de Hoekse Waard. Het Vogeljaar 24: 97.
5. Preesman, L., 1976. 's Lands Gors in 1977 onder Natuurbeschermingswet? Nieuwsblad voor de Hoekse Waard 99, nr. 11843.

Waterwild en Deltawerken
VI. Rotganzen en Kleine Zwanen op het Veerse Meer

T. LEBRET

De titel van deze serie is langzamerhand minder op zijn plaats, nu er een aanzienlijk aantal publikaties is verschenen over de relatie tussen het waterwild en de Deltawerken. Zonder anderen tekort te doen noemen wij het werk van Ouweneel (5) en van Van Haperen & Kuypers (3), beide over het Hollands Diep-Haringvliet. Daarnaast is er over het Grevelingenbekken veel bijeengebracht door Baptist (1). Het lijkt daarom juist om deze serie met deze korte notitie te sluiten.

Weer zijn het de Rotganzen *(Branta bernicla)* die de aandacht vragen. De cijfers over 1965-1973 werden eerder genoemd (4). De toen gesignaleerde stijging zet door. In 1974 en 1975 waren er in het Veerse Meer geregeld 200-400 exemplaren aanwezig. Op